

Полтава

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ ІМ. В.Г.КОРОЛЕНКА

**Українська мова
і сучасна мовна ситуація
в Україні**

*Збірник статей за матеріалами
Всеукраїнської наукової конференції
(19 червня 1997р.)*

ПОЛТАВА — 1998

Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні:
Збірник статей за матеріалами Всеукраїнської наукової
конференції. — Полтава, 1997. — 101с.

*Видання адресоване науковцям, викладачам
вищих навчальних закладів, учителям,
студентам гуманітарних факультетів,
усім, хто цікавиться українською мовою.*

Склад редколегії:

О.Д.Бондаревська	канд. філол. наук, доцент,
З.О.Валюх	канд. філол. наук, доцент,
Я.Г.Вовк	канд. філол. наук, доцент,
Д.В.Горбачук	асист. (відповідальний секретар),
М.І.Степаненко	канд. філол. наук, доцент (голова),
Л.Ф.Українець	канд. філол. наук, доцент.

Відповідальний за випуск — кандидат філологічних наук
доцент Хоменко Н.В.

художників-істориків П.Загребельного та В.Малика, неоднозначного поета Б.Олійника, майстра повісті А.Мороза та ін.

Отже, національна ідея – це і частковість, і цілісність. Виховання через конкретне – літературу рідного краю – призводить до загального: у національний образ переноситься власне "я".

Г.В.Лаврик

Державотворча функція української мови

Як свідчить історія, у будівництві кожної держави важливу роль відіграє мова корінного народу. Саме з боротьби за рівноправність мови, за її державне функціонування на власній етнічній території починається боротьба народу за незалежність, суверенітет. Уладнання мовних проблем сприяє консолідації нації. І, навпаки, занепад рідної мови має наслідком відсутність національно-державної єдності, духовне зубожіння народу, його культурну та моральну деградацію.

Українська держава в усі періоди свого існування, зберігаючи мову, плекала свою національну свідомість, а значить, і створення матеріальних та духовних благ. Зі здобуттям Україною незалежності спільна для всіх українців, а також неукраїнців, котрі обрали для себе українське громадянство, єдина літературна українська мова повинна знову стати найважливішим чинником згуртування сучасного українського суспільства.

Зрозуміло, що сучасний стан української мови, рівень володіння нею, поширеність у політичній, економічній і культурній сферах життя залежать від майже трьохсотлітнього обмеження її функціонування. Українську мову офіційно забороняли різними указами, оголошували діалектом російської та польської мов, оцінювали як "колхозну", передбачали її злиття з "дружньою" російською тощо.

Вузол мовно-політичних проблем, що існують у країні, висвітлює відродження української державності. Серед них головна проблема мовної політики будь-якої держави — проблема державної мови та її правового забезпечення.

Під державною мовою розуміють визнану законом урядову мову, обов'язкову для органів законодавчої та виконавчої влади, судочинства тощо. У нормативно-правовій практиці визнання як державної мови більшості населення країни чи корінної нації, як правило, виступає важливим етапом утвердження національної державності.

З точки зору світового досвіду, проголошення тієї чи іншої мови державною пов'язано з існуванням у державі певних етносів зі своїми власними державно-територіальними устроями. Більшість національних меншин, які проживають на території України, мають свої національні державні утворення за її межами, а кримсько-татарський народ може задовольнити свої національно-мовні потреби в межах Автономної Республіки Крим. Єдиним місцем для розвитку українського етносу є українська земля. Цілком зрозуміло, що загальнодержавною мовою з урахуванням цих факторів може бути лише українська.

Статус державної за українською мовою в Україні закріплено Основним Законом держави - Конституцією. Це означає, що саме українська мова є мовою органів державної влади й управління, мовою діловодства, документації, мовою засобів масової інформації, мовою офіційних назв державних та громадських органів, мовою топонімів тощо. В Україні вироблена державна політика щодо української мови, проблем її утвердження та подальшого розвитку.

Але на регіональному рівні відповідно до закону "Про мови в Українській РСР" може використовуватись українська мова або

мова, прийнятна для всього населення, тобто та, якою володіє більшість населення певної адміністративно-територіальної одиниці.

Прийняття цього Закону Верховною Радою колишньої УРСР було результатом боротьби за державний статус української мови, що її розгорнули наприкінці 80-х років національно-патріотичні сили нашого народу. Прорахунки цього закону, безумовно, прогресивного у 1989 році і застарілого на даному етапі, були б менш відчутними, якби його виконували. Звичайно, передусім владні структури, представники яких разом із заявами про необхідність створення відповідних умов для розвитку і використання мов інших національностей при державному статусі української на словах, дотримуються на ділі інших позицій.

Частина чиновництва, котра широко використовує мову "старшого брата", вважає непридатною для державного управління українську мову. Власне, це своєрідна реакція майстрів від політики "поділяй і владарюй" на відсутність правових засобів впливу щодо осіб, які не дотримуються приписів у галузі мовного законодавства, це, зрештою, результат обмеженості проведення державної політики в мовній сфері, прагнення уникнути радикальних заходів, чому сприяло досить ліберальне мовне законодавство України, порівняно з аналогічним законодавством зарубіжних країн, зокрема країн Балтії.

Отже, реальне відродження української мови у демократичній правовій державі, де державній мові належать лише специфічні функції обслуговування державного апарату, а не суспільства в цілому, вимагає запровадження паралельного використання в обов'язковому порядку державної мови та мов національних меншин.

Звичайно, будь-яке обмеження державою чи посадовими особами умов для вивчення та розвитку інших мов, крім державної, повинно каратись законом. Але компактне проживання представників певних національностей не повинно спричиняти фактичного утворення національно-територіальних одиниць, у яких українська мова не вживається в роботі державних органів, підприємств та організацій. Цим порушується мовний суверенітет українців як сукупність прав народів і особистості на збереження і всебічний розвиток рідної мови, свободу вибору та використання мови спілкування.

Щодо органів місцевого самоврядування, то вони в державних питаннях, які перебувають у їхньому віданні, повинні використовувати державну мову, а у всіх інших питаннях – за вибором.

Гарантуючи мовну багатоманітність усередині держави, з позицій зовнішньої політики Україна повинна домагатись аналогічних кроків від інших держав, де є українські меншини.

Змінити статус української мови можна не лише юридичними засобами. Утвердження української мови має також і економічні важелі. Високорозвинене сільське господарство, вихід конкурентноспроможної продукції та технологій на світовий ринок об'єктивно змусять не лише прислухатися до української мови, але й поважати той народ, який нею спілкується.

Л.Л.Бабенко

Антиукраїнська мовна політика російського самодержавства у другій половині XIX століття

Друга половина XIX століття стала періодом найбільш інтенсивної русифікації українського народу, що перебував у складі Російської імперії. Царизм уперто намагався знищити українську

ЗМІСТ

Шемет П.Г. Мовна ситуація на Полтавщині _____	3
Степаненко М.І. Мовна ситуація на Полтавщині: недавня історія, сучасність, перспективи _____	10
Пейтилюк М.І. Рідна мова – основа інтелектуального й духовного розвитку особистості _____	20
Денисовець Г.П. Про мову і стиль полтавської періодики _____	24
Українець Л.Ф. Мова телебачення на Полтавщині _____	31
Валюх З.О. Українська мова в сфері (регіональний аспект) _____	36
Бондаревська О.Д. Функціонування української мови у сфері обслуговування _____	39
Степаненко Н. С. Мова сучасної української реклами _____	43
Безобразова Л.Л. Про деякі аспекти викладання української мови на Полтавщині _____	47
Оголевець А.В. Мовна ситуація в Україні і явище "відштовхування" в мовленні _____	53
Лисенко А.В. Комунікативні засади вивчення і викладання української мови _____	58
Коваленко О.П. Мовна освіта школярів _____	62
Ніколенко О.М. Дискусія "Шляхи розвитку сучасної літератури": уроки М.Зерова і М.Хвильового _____	65
Вовк Я.Г. Роль художнього перекладу в розвитку української мови _____	70
Мелешко В.А. Національна ідея в курсі літературного краєзнавства _____	74
Лаврик Г.В. Державотворча функція української мови _____	77

Бабенко Л.Л. Антиукраїнська мовна політика російського самодержавства у другій половині XIX століття _____	80
Булигіна В.М., Піпенко В.Д. Функціональні можливості української мови в технічних навчальних закладах _____	84
Куторжєвська Л. І. Розвиток професійно-педагогічних особливостей мовлення студентів _____	87
Куцєпал С.В. Деякі аспекти філософських проблем мовознавства на матеріалі французького постмодернізму _____	91
Янко Ю. Про виконання вимог Закону про мови в національно-культурних товариствах області _____	93
Дегтярьова К.В. Лінгводидактичні аспекти вивчення української мови у вищому військовому командному закладі _____	97